

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The following full text is a publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/94506>

Please be advised that this information was generated on 2019-11-21 and may be subject to change.

Bosma de term populisme lijkt te vermijden, terwijl zijn boek doordeesemd is van het type elitekritiek dat karakteristiek is voor het populisme. Bijgevolg vormt zijn boek een belangrijke primaire bron voor eenieder die het populisme wil bestuderen.

De biografie van Fennema laat onder meer zien hoe Wilders de PVV de afgelopen jaren heeft vormgegeven en geeft daarmee een interessant kijkje in de keuken van Nederlands' snelst groeiende partij. Ondanks het feit dat Wilders geen medewerking heeft verleend aan de biografie, bevat deze toch veel informatie over het reilen en zeilen binnen de PVV. De biografie laat zien dat de interne en externe leiderschapskwaliteiten van Wilders bijzonder goed ontwikkeld zijn en dat de organisationele structuur van de PVV met zorg ontworpen is.

Concluderend kan worden gesteld dat het werk van Heijne, Pels, Bosma en Fennema een aantal nieuwe inzichten bevat dat een wezenlijke bijdrage levert aan het Nederlandse debat over populisme. De bijdragen van Heijne en Pels gaan echter verder. Zij ontsluiten ook de wetenschappelijke literatuur over het populisme voor een breed publiek en presenteren genuanceerde en kritische reflecties op de implicaties die de opkomst van het populisme heeft voor gevestigde politieke partijen en de vertegenwoordigende democratie. Dat maakt deze twee boeken het lezen meer dan waard!

Sarah L. de Lange

Noten

- 1 Inhoudsanalyse met behulp van LexisNexis.
- 2 Cas Mudde, *Populist radical right parties in Europe* (Cambridge 2007).

Kabinetsformaties in Nederland: een mysterieus pokerspel

Jos Heymans, *Over rechts: de formatie. Met een politieke analyse van Frits Wester* (Bertram + de Leeuw Uitgevers; Amsterdam 2010) ISBN 9 789461 560063, 247 p., prijs: € 16,95

Theo Korthals Altes, *Het verpulverde tafereel. Bloggen tijdens de kabinetsformatie 2010* (mijnbestseller.nl 2010) ISBN 978 9491 0801 42, 197 p., prijs: € 13,19

‘Voor wie van pokeren houdt, is de kabinetsformatie nu eerst goed in een interessant stadium getreden. Er zijn twee opdrachten teruggegeven en twee opdrachten met een hoofse verontschuldiging afgewezen. Bij pokeren – we kennen het spel slechts uit wild-West-verhalen – komt het er vooral op aan zijn gelaat in een strakke, harde plooi te houden.’ Dit citaat uit de katholieke *Leidsche Courant* dateert van 5 augustus 1952 en gaat over de formatie van het kabinet-Drees III (1952-1956). In bijna zestig jaar is er weinig veranderd. Kabinetsformaties in Nederland zijn nog altijd omgeven met een zweem van mysterie. Aangezien geschreven staatsrechtelijke regels op dit gebied ontbreken en er slechts formatiegewoontes zijn, lijkt alles in de strijd om de macht geoorloofd. Zo wordt de Nederlandse kabinetsformatie een pokerspel waarbij de slimste speler, met natuurlijk een onontbeerlijke portie geluk, het beste resultaat bereikt.

Op 20 februari 2010 viel het vierde kabinet-Balkenende na onenigheid over de Nederlandse missie naar Afghanistan. De verkiezingsstrijd culmineerde op 9 juni 2010 in een zinderende finale. De daaropvolgende kabinetsformatie, die uiteindelijk resulteerde in het kabinet-Rutte, kende tal van enerverende momenten: maar liefst zes (in)formateurs passeerden de revue, de koningin werd geschoffeerd, er waren ruzies en intriges in diverse fracties, gelekte brieven en als apotheose het live door de NOS uitgezonden CDA-congres. Geen wonder dus dat Jos Heymans, al jaren als politiek redacteur verbonden aan *RTL-Nieuws* zijn in dagboekvorm opgezette boek *Over rechts: de formatie* op de achterflap aanprijst als een ‘spannend jongensboek’. Heymans schreef tijdens de kabinetsformatie dagelijks op de website van zijn werkgever en publiceerde deze stukken als bundel. Hij voegde hier een interview met premier Rutte en vicepremier Verhagen en biografische overzichten van alle bewindspersonen aan toe. Collega Frits Wester tekende voor een extra politieke analyse. Dat laatste doet de wenkbrauwen direct fronsen. Was Heymans niet zelf in staat de politiek te analyseren of zorgt het merk-Wester simpelweg voor hogere verkoopcijfers?

Het boek van Heymans begint op de verkiezingsdag. De aanloop naar en de strijd tijdens de campagne ontbreken en dat is jammer, want die kunnen niet los worden gezien van de val van het kabinet-Balkenende IV. Het opstappen van het kabinet bepaalde immers in belangrijke mate de politieke sfeer en verhoudingen. Tevens is het opvallend dat er in de eerste twee beschreven dagen na de verkiezingen alleen aandacht is voor de nek-aan-nekrace van VVD en PVDA, maar dat Heymans niet stilstaat bij de enorme winst van de PVV, van 9 naar 24 zetels. Ondanks het feit dat het boek in dagboekvorm is opgezet, ontbreekt op gezette tijden de chronologie en ook de afbeeldingen in het fotokatern zijn niet opeenvolgend, hetgeen voor de nodige verwarring zorgt.

Heymans geeft de feiten van de kabinetsformatie, maar levert weinig politiek commentaar en plaatst zaken niet in de politieke of historische context. Wel haalt hij hard uit naar informateur Lubbers. De journalist vraagt zich af wat de CDA-voorman bezielde toen hij, vlak nadat hij als informateur in zijn eindverslag concludeerde dat de mogelijkheid van een coalitie tussen VVD, PVV en CDA onderzocht moest worden, de christendemocraten juist waarschuwde niet in zee te gaan met de twee andere partijen. Heymans: ‘Dat is een oud-informateur onwaardig. Lubbers had zich bij de feiten moeten neerleggen, zoals een gedegen politicus met zijn ervaring, naam en faam, betaamt.’ Naar het ‘waarom’ van deze opmerkelijke omme-zwaai gaat de RTL-journalist echter niet op zoek.

Naarmate de formatie vordert, merkt Heymans op: ‘Niets is meer zoals het zou moeten zijn. Alles is onvoorspelbaar geworden.’ De formatie in 2010 was inderdaad bizar, maar aangezien er vrijwel geen vastomlijnde regels zijn is in principe alles mogelijk. Tussen de regels klinkt ook een ietwat cynische ondertoon van een reporter die teleurgesteld is in de politiek. Over Kamerlid Ormel die tijdens het rommelige CDA-congres bij de stemming twee stembriefjes ophoog hield: ‘(...) kennelijk (is hij) op zijn vele internationale reizen zo vaak met dit fenomeen geconfronteerd dat hij het als normaal beschouwt.’

Het op de achterflap groots aangekondigde interview met onderhandelaars Rutte en Verhagen voegt helaas weinig toe. Wel zegt Rutte dat voor hem Paars-plus eigenlijk al geen optie meer was toen Pechtold tijdens het verkiezingsdebat in Carré een breekpunt maakte van de hypotheekrenteaftrek. Volgens Rutte werden de opties voor samenwerking hierdoor direct gelimiteerd. Eigenlijk hadden de onderhandelingen over een Paars-plus-variant dus bij voorbaat geen zin maar Heymans vraagt hier niet verder op door. In de politieke analyse van

Frits Wester wordt de formatie wel in een groter verband beschreven. Aan het einde hiervan stelt Wester zich de opmerkelijke vraag: 'Moeten we blij zijn met het resultaat van de formatie?' Het antwoord is volgens hem positief. Er kan een einde komen aan de subsidieverslaving maar tegelijkertijd signaleert hij een grotere verwijdering tussen mensen. Het is opvallend dat een journalist als Wester zo duidelijk zijn mening over politiek-inhoudelijke zaken geeft.

Ook publicist Theo Korthals Altes bundelde zijn niet onaardig geschreven persoonlijke en openhartige blogs uit *de Volkskrant* over het formatiespel in *Het verpulverde tafereel. Bloggen tijdens de kabinetsformatie 2010*. De schrijffouten op de kaft en de achterflap zijn weinig uitnodigend (onder andere in de titel 'kabinetsformtie' en foutieve interpunctie). De titel verwijst naar een uitspraak van de toenmalig informateur Rosenthal. Met de woorden 'het verpulverde tafereel' doelde hij op het feit dat na de verkiezingen van 2010 een verdeeld politiek landschap was ontstaan. Korthals Altes constateert dat de lijsttrekkers zich in de verkiezingsstrijd sterker dan ooit presenteerden als kandidaat-premiers. Dit klopt echter niet. Al in 1977 verschenen verkiezingsposters waarop Den Uyl werd afgebeeld met 'kies de minister-president'. Ook in 1986 maakte Lubbers handig gebruik van zijn positie als premier en was de slogan van het CDA tijdens de verkiezingen: 'Laat Lubbers zijn karwei afmaken'.

Korthals Altes voegde aan zijn blogs reacties van burgers toe. Dat werkt wellicht in een internetomgeving, maar het blijkt geen succes in boekvorm. De discussie tussen de auteur en bloglezer wordt doodgeslagen omdat de auteur na een reactie weer commentaar geeft maar dikwijls geen nieuwe reactie daarop van de lezer weergeeft. Het gaat dus eerder om het weergeven van losse meningen dan om discussie. En zoveel kiezers, zoveel verschillende meningen. Daarbij, maar dat geldt ook voor het boek van Heymans, indien blogs goed worden bewaard in een digitaal archief, is een bundeling in boekvorm van minder belang.

De politieke voorkeur van de schrijver dringt duidelijk door. Als de Paars-plusvariant van de baan is, is de teleurstelling bij de auteur voelbaar. In zijn blogs fulmineert hij volop tegen de PVV. Over de gedoogsteun van Wilders aan een VVD-CDA-kabinet: 'Laten alle verstandige partijen, inclusief het CDA, dit voorkomen. Pechtold, Halsema (toch geen verliezers!), Cohen – en ik denk ook Rutte – willen niets liever. De Staat van Nederland geeft geen tijd voor wilde(rs) experimenten.'

Korthals Altes raakt in zijn bundel aan zaken als partijdiscipline, het principe 'zonder last of ruggespraak' en het al dan niet democratische gehalte van de invloed van de koningin in formaties, maar uiteindelijk zijn zijn inzichten niet uitgediept of in een historische context geplaatst. Hij signaleert dat politieke partijen zich uitputten in omzichtige taal en voorbehouden, maar schrijft niet dat dit een onderdeel is van het politieke spel. Wijze woorden komen wel uit reacties van lezers: 'Het staatsrecht is niet statisch en degene die nieuwe feiten weet te scheppen behoudt het initiatief en wint. Dan is een verwijzing naar formaliteiten gespeend van politiek realiteitsbesef.'

De werken van Heymans en Korthals Altes zullen in de toekomst een bron zijn voor wetenschappers, maar hun werk voorziet niet in een politieke analyse. Daarvoor gaan beide auteurs niet diep genoeg in op het ingewikkelde karakter van de formatie. Aan de wetenschap nu de taak om de kabinetsformatie van 2010 te duiden en in de historische en politieke context te plaatsen om zo meer inzicht te geven in het mysterie van de Nederlandse kabinetsformatie.

Charlotte Brand